

KİTAP TANITIMI/BOOK REVIEW

Andrew Dalby, Homeros'u Yeniden Keşfetmek, Çev. Hakan Keser, Alfa Yayınları, 2018, 340 sayfa, ISBN: 9786051067988.

Oğuz YARLIĞAŞ*

Makale Bilgisi

Başvuru : 3 Eylül 2018

Kabul : 17 Ekim 2018

Article Info

Received : September 3, 2018

Accepted : October 17, 2018

Eski Yunan dünyasında, ilhamını mousa'lardan alan ve şarkıları birbirine ilmek ilmek örerek şehir şehir gezdiği yerlerdeki toplulukları eğlendiren *rhapsodos* adlı ozan ve şair özelliklerini haiz söz ustaları vardı. Homeros da bunların en ünlüsüdür. Ancak Ilias (İlyada) ve Odysseia destanlarının yaratıcısı olarak kabul edilen Homeros'un tarihi bir kişilik olup olmadığı meselesi dahi tartışmalıdır. 19. yüzyılda günümüz bilimsel anlayışının tomurcuklanmasından itibaren Homeros ve ona atfedilen destanlarla ilgili pek çok araştırma yapılmış, böylece zaman içinde konuyla ilgili olağanüstü bir literatür oluşmuştur. H. Schliemann'ın 1870 ile 1875 yılları arasında Troia ile Mykenai'ı keşfi ve bu keşifle beraber destanların yalnızca o dönem insanların hayal gücüne dayalı efsanelerden ibaret olmadığının anlaşılmasıyla daha o dönemden itibaren bu tartışmaların oluşturduğu girdap, yalnızca klasik filoloji uzmanlarıyla sınırlı kalmayıp arkeoloji ve eskiçağ tarihi araştırmacılarını da içine çeker olmuştur. Bu uzmanlardan biri olan M.I. Finley'nin konuyla ilgili adeta mihenk taşı niteliğindeki *The World of Odysseus* (1954) adlı eseri daha önce Türkçeye kazandırılmıştı.¹ Andrew Dalby'nin *Homeros'u Yeniden Keşfetmek (Rediscovering Homer, 2006)* adlı kitabı da Homeros ve destanlarıyla ilgili bu tartışmalar üzerine görece güncel

* Dr., Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı; yarligaso@gmail.com

¹ Kitap *Odysseus'un Dünyası* adıyla ilk kez 2003 yılında Dost Yayınları'ndan yayımlanmış, ardından düzeltme ve eklemelerle 2014 yılında Alfa Yayınları tarafından tekrar basılmıştır.

bir çalışmadır. Dalby bu eserinde bilim çevrelerinde Homeros etrafında oluşan sorulara dair genel bir çerçeve çizerek bazı meseleleri aydınlatmaya çalışmaktadır.

Kitap üç ana bölüme ayrılmıştır. “Şiirler” adındaki ilk bölümde, Dalby iki büyük destanı tarihsel ve edebi kapsama oturtmaya çalışmaktadır. Sözlü gelenek ürünü olan ve daha sonradan yazıya geçirilen destanların bu özelliklerinden kaynaklanan bazı hususlar öne çıkarılmakta ve sözlü geleneğin yazılı geleneğe dönüştürülme sürecine dair gözlemler, klasik dönemin önemli metinlerinden biri olan Platon’un Symposion’u ile paralellikler kurularak ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu bölümde üzerinde durulan bir başka mesele de destanlarda anlatılan hikayeler ile Tunç Çağı Yunanistan’ı insanının başından geçen olaylar arasında bir ilişki olup olmadığı hususudur. Dalby, bu hususla ilgili olarak sözlü şairlerin dinleyicilerine anlattıkları hikayelerin dinleyicilerin hayatlarından ezgiler taşıyan abartı unsurlarıyla bezenmiş karakterde anlatılar olduklarını ifade eder. Bu bölümde Dalby’nin en dikkat çekici iddialarından biri, destanlarda anlatılan ve Homeros toplumu diyebileceğimiz gürhün içinde kadınlara biçilen değerle ilgilidir. Erken dönem Yunan toplumunda kadınların siyasi bir statüsü olmadığını kaydeden yazar (145), bununla birlikte destanlarda Helene ve Penelope bazı kadınların güçlü karakterler olarak tanıtıldıklarına dikkat çeker (145-148). Dalby aslında bu kısa pasajla beraber kitabının belki de en iddialı kısmına, yani şairin cinsiyetiyle ilgili düşüncelerine okuyucuyu ısıtma çabasıdadır. Belki de bu nedenle, Penelope’nin kendi evinde kurduğu hakimiyetini ve taliplere karşı kurduğu üstünlüğü biraz fazlaca abartmaktadır.

“Şair” adlı ikinci bölüm, eserin ana kısmını oluşturmaktadır. Yazar bu bölümde, “2650 yıldır saklı bir kişiliği bulmayı” (151) hedeflemektedir. Bu bölüm, sözlü performansların varlığına ve bir zamanlar sözlü olarak seyirciler karşısında icra edilen şiirlerin niçin yazıya dönüştürülüp kaydedildiği sorusuna odaklanmaktadır. Destanların tek bir yazarın elinden çıkma olduğu vurgulanmakta ve bu şairin de MÖ 7. yüzyılın ortalarında yaşamış olduğu iddia edilmektedir. Buna göre şiirler de MÖ 650 ve 630 yıllarında yazıya geçirilmiş olmalıdır. İki şiirin yazıya geçirilmesi arasında yirmi yıllık bir fark vardır; Kâtipler aracılığıyla Ilias’ı yazıya geçiren şair, artık “daha olgun ve kendine güvenli bir şekilde” hareket ederek bu sefer Odysseia’yı kayıt altına aldırır (197).

“Şairin Tespiti” adlı pasajda (198-228) genel olarak destanların yazarının kadın olabileceğine dair iddialar dile getirilmektedir. Erken dönem Yunanistan’ında kadın şair dendiğinde akla gelen Sappho da bu noktada tartışmanın içine çekilmektedir. Ayrıca yazar 19. yüzyılın Hindistan, ABD, İrlanda, Britanya, Rusya ve Batı Afrika gibi çeşitli coğrafyalardaki halk şarkılarının hem kadınlar hem de erkekler tarafından icra edildiğine dikkat çekerek savını güçlendirmeye çalışmaktadır. Yazarın bu iddiasına, yine yazarın kitabında yer verdiği kendi ifadeleriyle cevap vermek belki de en güzeli: “İspat edilemeyeceği muhtemel. Bu aşamada, şairin kimliği üzerine hiçbir doğrudan bulgu bulunmadığının, bu nedenle de iki destanın bir erkek tarafından yazıldığı mutlak varsayımının da hiçbir ispatı olmadığına gösterilmiş olması yeterlidir (s. 228).” Böylece yazar, aslında bu konuda spekülasyondan öteye gidilemeyeceğini kendi de kabul etmektedir. Böylesine erkek egemen bir toplumda bir kadın şairin çıkıp böylesine erkek egemen karakterli şiirlerin kayda geçirilmesini sağladığını iddia etmek için elde yeterli bulgu olmadığı açıktır. Ancak Dalby yaşadığı zamanın ruhuna uygun bir varsayımın peşinden gitmeye çalışmaktadır.

“Yanıt” adlı üçüncü bölümde, Dalby destanların MÖ 600 yıllarından itibaren antikçağda birer klasik haline gelişinin izini sürer (231-260). Ardından da modern dönemlerde sözlü şiir üzerine yapılan araştırmaların kısa bir tarihçesini sunarak, Homeros araştırmalarının kaderini değiştiren Milman Parry ve Albert Lord’un hakkını teslim eder. Çalışmasının en derinlikli ve teferruatlı kısmının da bu bölüm olduğunu belirtmekte yarar var.

Kitabın sonunda yer alan “İleri Okuma Kılavuzu”, bu konuda özellikle İngilizce konuşulan dünyadaki araştırmaları ve bazı İngilizce çevirilerin durumunu okuyucuya aktarmaktadır ve bu açıdan da oldukça faydalı olduğunu ifade edebiliriz.

Bu bir çeviri olduğu için, kitabın çevirisine dair de birkaç kelam etmek yerinde olacaktır. Genel olarak değerlendirildiğinde, çevirmenin iyi bir iş çıkardığı göze çarpmaktadır. Yayına hazırlama sürecinde kitabın içindeki teknik bilgilerin işin uzmanı tarafından gözden geçirilmiş olduğu da bellidir. Fakat buna rağmen bu kitap da ne yazık ki her kitapta karşılaşılabilecek bazı hatalardan nasibini almıştır. Bu hataların başında Eski Yunanca İsim ve Yer Adlarının yazımı hususu gelmektedir. Kitap boyunca bazı yazarların adı kimi zaman Eski Yunanca özgün haline uygun bir şekilde Latin harflerine aktarılmış olarak, kimi zaman da İngilizceye nasıl girmişse o şekilde

yazılmıştır (örneğin Platon [s. 62 dn27] ve Plato [s. 65 dn29], Ksenophanes [s.166] ve Xenophanes [s. 166 dn.10]) Eski Yunanca ve Latince eserlerin isimleri çoğunlukla İngilizce adlarıyla verilmiştir (Plutarch, *Life of Solon*, s.52 dn18 Hesiod, *Theogony* [s. 155 dn.3] veya *Works and Days* [s. 153 dn.1] gibi...) Hatta bazı eserlerin isimleri bazen İngilizce isimleriyle anılırken bazen de Eski Yunanca özgün isimlerinin Latin harfleriyle yazılmış halleri kullanılarak verilmiştir (Herodotus, *Historiai* [s.204 dn.11], Herodotos, *Histories* [s.243 dn.16] ve Herodotos, *Historiai* [s.s.11 dn23] gibi). Bazı yerlerdeyse tamamen yazım hatası olarak kabul edeceğimiz hususlar dikkati çeker (s. 190, dn. 11, “Xsenophanes). Bu konudaki en kötü örnekse, kitabın içinde alıntılanan Ilias (İlyada) ve Odysseia destanlarına aittir. Bu eserler kitabın içinde alıntılandıktan sonra isimlere (Türkçeleşmiş haliyle) İlyada ve Odysseia olarak belirtildiği halde, dipnotlarda geçtiklerinde “Iliad” ve “Odyssey” olarak belirtilmiştir. Ayrıca, örneğin metin içinde bahsi geçtiğinde Ksenophanes, dipnotta kendisinden söz edildiğindeyse Xenophanes şeklinde karşımıza çıkar aynı filozof. Özellikle antikçağ kaynaklarının genellikle dipnotlarda olmak üzere İngilizce isimleriyle verilmesinin nedeni, muhtemelen yazarın önsözde, “İngilizce hallerini korumak daha mantıklı” dediği bazı meşhur isim, yer adı ve kaynak adlarına dair ifadesidir. Fakat Türkçe çevirinin editörü, gerekli yere bir dipnot koyarak Türkçe çeviride bütün bu isimlerin standart bir şekilde Eski Yunanca ve Latince biçimleriyle verileceğini dile getirseydi, bu tür karışıklıkların önüne geçilmiş olurdu.

Bunun basit hataların dışında göze çarpan, metnin anlamını bozan yanlış çeviri yok denecek kadar azdır. Bu hususta en çarpıcı hata, yazarın *rhapsodos*ları kastettiği “Why did they sing?(s. 91)” şeklindeki ifadesinin, biraz değiştirilerek “Neden yazıp söylediler?” (s. 151) biçiminde Türkçeleştirilmesidir. Bu küçük yanlış, metindeki akışı bozmaktadır. Çünkü yazar öteden beri *rhapsodos*ların topluluklar önünde şiir icra etme faaliyetini kast ederek burada öncelikle basit bir şekilde “Neden (şiirleri) icra ettiler?” ya da “Neden bu şiirleri söylediler?” diye bir ifade kullanmaktadır. Hemen sonrasında, bu sözlü performansların niçin yazıya geçirilme ihtiyacı duyulduğunu sorup bu noktaya dikkat çekmektedir (*Why did someone decide that oral performance was not enough and that the new medium of writing would serve better?[s.91]*).

Bir zamanlar Samuel Butler'ın ortaya attığı görüşü, yani Odysseia'nın şairinin kadın olduğu iddiasını² bir kademe ileriye götürmeye çalışarak iki destanın şairinin de bir kadın, hem de aynı kadın olduğu yönündeki ikna edici argümanlardan uzak iddiasını bir kenara bırakacak olursak, Dalby'nin eserinin Homeros araştırmaları açısından en önemli tartışmaları son derece güzel bir şekilde aktardığını söyleyebiliriz. Bu bakımdan söz konusu kitabın Türkçeye çevrilmiş olması, özellikle klasik filoloji, eskiçağ tarihi ve arkeoloji bölümü öğrencileri için yararlıdır. Yavaş yavaş Türkçe literatürde Homeros araştırmalarının sayısının çoğalması da sevindirici bir gelişmedir. M. Finley'nin daha önce adı geçen eseriyle beraber Dalby'nin bu çalışması, yabancı dilden yoksun Türk öğrencilerin kendilerini erken yaşlarda geliştirebilmeleri ve bilgilerini derinleştirebilmeleri için büyük bir fırsattır.

KAYNAKÇA

Butler, S., *The Authoress of the Odyssey*, Longmans, Green and Co., New York, 1897.

Finley, M., I., *Odysseus'un Dünyası*, çev. Gül. E. Durna, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014.

² Butler, bu görüşünü *The Authoress of the Odyssey* (1897) adlı eserinde dile getirmektedir.

